

ZAMONAVIY TASVIRIY SAN'ATDA ABSTRAKTSIYA VA REALIZM UYG'UNLIGI.

Xudayberdiyeva Kamola Furqatjon qizi

Guliston davlat universiteti Rangtasvir (dastgohli)

yo'nalishining 3-bosqich talabasi.

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqola zamonaviy tasviriy san'atdagi eng muhim tendensiyalardan biri abstraktsiya va realizm o'rtasidagi dialektik uyg'unlikni tahlil qilishga bag'ishlangan. Maqolada XX asr oxiri va XXI asr boshlarida san'atda yuz bergan o'zgarishlar, an'anaviy mimetik (taqlidiy) tasvirdan voz kechish jarayonlari ko'rib chiqiladi. Asosiy e'tibor, abstraktsiya va realizmning bir-birini inkor etuvchi uslublar sifatida emas, balki murakkab ijtimoiy, iqtisodiy va falsafiy reallikni ifodalash uchun sintezlashgan yangi badiiy tilga qaratiladi.*

Tayanch so'zlar: *Zamonaviy san'at, abstraktsiya, realizm, real abstraktsiyalar, konstruktivistik realizm, mimetik tasvir, post-industrial jamiyat.*

Tasviriy san'at tarixi davomida realizm va abstraktsiya ko'pincha bir-biriga qarama-qarshi qo'yilgan ikki qutb sifatida talqin etilgan. Bir tomonda, voqelikni iloji boricha aniq va taniqli shaklda aks ettirishga intiluvchi realistik an'ana, ikkinchi tomonda esa, shakl, rang va chiziqning mustaqil ifodaviyligini ustuvor sanagan abstrakt san'at mavjud bo'lgan. Biroq, XX asr oxiri va XXI asr boshlarida ushbu chegaralar tobora xiralashib, yangi badiiy til izlanishlari abstraktsiya va realizmning murakkab uyg'unligiga olib keldi. Zamonaviy san'atda bu ikki uslub endi bir-birini inkor etuvchi emas, balki murakkab, qatlamli va ko'p o'lchovli voqelikni ifodalash uchun birlashuvchi vositalarga aylanmoqda.

Ushbu maqola zamonaviy tasviriy san'atda abstrakt va realistik elementlarning qanday qilib sintezlanayotganini, bu jarayonning falsafiy va ijtimoiy asoslarini hamda yetakchi rassomlar amaliyotida qanday namoyon bo'layotganini tahlil qilishni maqsad qiladi.

Zamonaviy san'atdagi abstraktsiya va realizm uyg'unligini tushunish uchun avvalo "real abstraktsiyalar" tushunchasiga murojaat qilish zarur. XX asr falsafasi va sotsiologiyasi (xususan, marksistik nazariya) shuni ko'rsatdiki, abstraktsiya faqatgina ong mahsuli yoki san'atdagi formal uslub bo'lib qolmay, balki kapitalistik modernlikning o'zida moddiy kuch sifatida namoyon bo'ladi. Pul munosabatlari, qonun oldidagi formal tenglik, global raqamli tarmoqlar, "bulutli" hisoblash texnologiyalari bularning barchasi kundalik hayotimizni tashkil etuvchi, ammo o'zining mohiyatiga ko'ra abstrakt bo'lgan tuzilmalardir. Agar voqelikning o'zi abstraktsiyalar bilan to'yingan bo'lsa, unda san'atda realizm masalasi ham yangicha tus oladi. An'anaviy realizm (masalan, XIX asr realistik rassomligi) ko'zga ko'rinadigan narsalarni tasvirlashga intilgan bo'lsa, zamonaviy sharoitda "real" bo'lgan narsalarning o'zi (iqtisodiy munosabatlar, ijtimoiy tuzilmalar, axborot oqimlari) bevosita kuzatish

uchun ochiq emas. San'at oldida esa mana shu ko'rinmas, ammo ta'siri jihatidan juda real bo'lgan abstraktsiyalarni aks ettirish vazifasi turadi.

XX asrning birinchi yarmida, ayniqsa 1920-1930-yillarda, tanqidiy realizm namoyandalari (Bertolt Brext, Zigfrid Krakauer) voqelikni oddiygina hujjatlashtirish yoki fotografik aks ettirish yetarli emasligini anglab yetdilar. Brextning "fotografik realizm" ga qarshi qaratilgan "reallik funktsiyaga aylanib ketgan joyda, uni qayta qurish kerak" degan mashhur fikri aynan shu muammoga ishora edi. Ular voqelikni passiv kuzatish emas, balki uning ichki mexanizmlarini ochib berish uchun montaj, faktografiya kabi konstruktiv usullarni taklif qildilar.

XX asr oxiridagi postmodernizm esa ushbu konstruktivistik yondashuvlarni yanada rivojlantirdi, biroq u ko'pincha voqelik butunlay til va diskurslar tomonidan quriladi, degan nisbiy pozitsiyaga olib keldi. So'nggi yillarda esa (XXI asr boshlari) yangi ontologik va "spekulyativ" falsafiy oqimlar ta'sirida realizm masalasiga qaytish kuzatilmoqda. Bu qaytish postmodern nisbiylikni inkor etmagan holda, voqelik bilan yangi, murakkabroq munosabat o'rnatishga intiladi.

Zamonaviy rassomlar abstrakt va realistik usullarni sintez qilish orqali bugungi kunning dolzarb masalalarini (globallashuv, nazorat, iqlim o'zgarishi, sun'iy intellekt) aks ettirishga harakat qilmoqdalar. Bu uyg'unlik turli shakllarda namoyon bo'ladi: Raqamli texnologiyalar orqali yaratilgan asarlarda real ob'ektlar (masalan, odam qiyofasi, landshaft) ularni tashkil etuvchi piksel, ma'lumot yoki kod darajasigacha abstraktsiyalanadi. Bu jarayon orqali raqamli voqelikning o'zi tanqid qilinadi. Arxiv va Hujjat Materiallarining Forensic Architecture guruhi o'z faoliyatida arxitektura, foto va video hujjatlarni ilmiy-uslubiy tahlil qilish orqali harbiy jinoyatlarni fosh etadi. Ularning ishlarida real voqealarning 3D modellari, diagramma va xaritalar (abstrakt elementlar) orqali qayta qurilishi realizm va abstraktsiyaning noyob sintezini namoyish etadi. Hito Shteyerl o'z videolarida internet madaniyati, ma'lumotning qadrsizlanishi va "yomon tasvir" lar haqida so'z yuritar ekan, past sifatli, piksellashgan (abstrakt) tasvirlarni realistik kadrlar bilan montaj qiladi. Bu orqali u zamonaviy vizual iqtisodiyotning abstrakt tabiatini ochib beradi. Tasviriy san'at ta'limi faqat tasvirlash texnikasini o'rgatish bilan cheklanmaydi balki, u fikrlash madaniyatini shakllantirish jarayonidir. Ayniqsa, kompozitsiya fani talabning badiiy tafakkurini tizimlashtiradi, tasviriy elementlar o'rtasidagi munosabatni anglashga o'rgatadi va obraz yaratish jarayoniga ongli yondashuvni shakllantiradi. Kompozitsion fikrlash bu shakl, rang, makon va nisbatlarni muayyan g'oya atrofida uyg'unlashtirish qobiliyatidir. U tasvirni mexanik joylashtirish emas, balki ma'no va ifodaning ichki mantiqini qurish jarayonidir.

Abstraktsiya va realizm uyg'unligi zamonaviy san'atda yangi estetik tajriba yaratmoqda. Bu endi tomoshabindan oddiygina tasvirni tanib olish yoki undan zavqlanishni emas, balki asarning konseptual tuzilishini tahlil qilish, undagi abstrakt elementlar va realistik signallar o'rtasidagi bog'liqlikni anglashni talab qiladi. MOCAM muzeyidagi ko'rgazma ta'rifiga ko'ra, zamonaviy rassomlar realistik tasvirlarning

moddiylikidan (ularning tangibiligidan) o'z konsepsiyalarini qurish uchun xomashyo sifatida foydalanadilar. Natijada paydo bo'lgan asar bir vaqtning o'zida ham tanish, ham g'alati; ham aniq, ham noaniq bo'lib, tomoshabinni voqelikning o'zi haqida qayta o'ylashga majbur qiladi.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, zamonaviy tasviriy san'atda abstraktsiya va realizm uyg'unligi uslubiy eklektika yoki tasodifiy aralashma emas, balki davrning o'ziga xos talabidir. Kapitalistik modernizm va undan keyingi post-industrial jamiyatda voqelikning o'zi tobora abstrakt tuzilmalar (moliya, axborot, tarmoqlar) orqali tashkil etilayotgan bir paytda, san'at ham bu yangi voqelikni ifodalash uchun o'zining an'anaviy vositalarini qayta ko'rib chiqmoqda. XX asr boshlaridagi konstruktivistik realizm tajribalariga tayanib, yangi texnologiyalar va falsafiy qarashlar bilan boyigan zamonaviy san'at, abstraktsiya va realizmni sintez qilish orqali nafaqat dunyoni aks ettirish, balki uni tushunish va tanqid qilishning yangi usullarini yaratmoqda. Bu sintez bugungi kunning eng murakkab ijtimoiy va siyosiy muammolarini san'at tili orqali muhokama qilish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Kiliç Ateş S., Berikbaev A. A. Pedagogical competencies in art education and the impact of educational reforms: The case of Uzbekista //Balikesir University Journal of Social Sciences Institute. – 2025. – T. 28. – №. 53.
2. Alikulovich B. A. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarida kasbiy kompetentlikni rivojlantirish yo'llari //Science and innovation. – 2024. – T. 3. – №. Special Issue 16. – C. 383-385.
3. Xamidov D. The importance of teaching "engineering computer graphics" in higher education institutions." International journal of scientific researchers (IJSR) indexing. – 2024. – T. 4. – C. 320-323.
4. Boxodirovna K.D. Kompozitsiya fanini o'qitishdagi innovatsion usullarining ahamiyati //yosh olimlar, magistr va iqtidorli talabalarning ilmiy faoliyatini oshirishda ularga qaratilgan kreativ g'oyalar, yechim va takliflar. – 2025. – T. 3. – №. 26. – C. 35-39.
5. Karshiboeva D. B. The importance of innovative methods in teaching composition //Экономика и социум. – 2025. – №. 3-1 (130). – C. 147-151.
6. Karshiboeva D.B. (2025). The role of composition in activation of creative abilities. Экономика и социум, (3-1 (130)), 152-156.
7. Sherjonov S. et al. Economic analysis of green buildings certification systems in emerging economies //Archives for Technical Sciences. – 2025. – T. 2. – №. 33. – C. 463-471.
8. Boxodirovna K. D. et al. KOMPOZITSIYANING O'ZIGA XOS QONUNIYATLARI VA ULARNING AHAMIYATI //MASTERS. – 2025. – T. 3. – №. 2. – C. 137-141.

9. Voxodirovna K. D. et al. TASVIRIY SAN'AT TA'LIMIDA KOMPOZITSION FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH METODIKASI //Научный Фокус. – 2026. – Т. 3. – №. 33. – С. 266-269.